

КОГНІТИВНА ЛІНГВІСТИКА

Ясногурська Л.

– кандидат філологічних наук, викладач кафедри іноземних мов
Рівненського державного гуманітарного університету

УДК 811.111'1

КОНЦЕПТИ «TOLERANCE» ТА «PATIENCE» В ПАРЕМІОЛОГІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Статтю присвячено аналізу паремій, які репрезентують концепти «tolerance» і «patience» в англійській мові. Сучасна когнітивна лінгвістика актуалізує вивчення концепту, оскільки в його структурі відображаються функціонально значущі для відповідної культури ознаки. Будь-який концепт реалізується через мовні одиниці. У статті представлено докладну інформацію щодо структури двох концептів англійської мови, зокрема здійснено семантико-етимологічний аналіз слова «tolerance» – назва концепту «tolerance» і слова «patience» – назва концепту «patience».

Ключові слова: концепт; толерантність; паремія; поле; ядро; периферія; когнітивна лінгвістика; етнос; номінант; репрезентант; етимологічний аналіз.

Ясногурская Л.

– кандидат филологических наук, преподаватель кафедры
иностраных языков Ровенского государственного гуманитарного
университета

КОНЦЕПТЫ «TOLERANCE» И «PATIENCE» В ПАРЕМИОЛОГИИ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Статья посвящена анализу паремий, представляющих концепты «tolerance» и «patience» в английском языке. В современной когнитивной лингвистике актуальным является изучение концепта, поскольку в его структуре отражаются признаки, функционально значимые для соответствующей культуры. Любой концепт реализуется в языковых единицах. В данной статье представлена подробная информация о структуре данных концептов в английском языке, подается семантико-этимологический анализ слова «tolerance» – имени концепта «tolerance» и слова «patience» – имени концепта «patience». Цель данной работы – изучение концептов «tolerance» и «patience», отраженных в паремиологии английского языка. Задача работы – выявление и описание структуры паремиологических концептов; разделение на ядерную и периферийную зоны поля концептов «tolerance» и «patience»; выявление понятийных характеристик концептов; проведение этимологического анализа репрезентантов данных концептов, а также распределение пословиц и поговорок по различным группам, которые представляют концепты «tolerance» и «patience». Поставленные цели и задачи определили выбор в качестве материала исследования поговорки и пословицы английского языка. Именно пословицы и поговорки, которые являются носителями культуры и мудрости народа, позволяют представить идеалы и ценности этноса.

Ключевые слова: концепт; толерантность; паремия; поле; ядро; периферия; когнитивная лингвистика; этнос; номинант; репрезентант; этимологический анализ.

Yasnohurska L.

– Candidate of Science (Linguistics), Teacher, Foreign Languages
Department, Rivne State University of Humanities

CONCEPTS OF «TOLERANCE» AND «PATIENCE» IN PAREMIOLOGY OF THE ENGLISH LANGUAGE

The article is devoted to the analysis of proverbs representing the concepts of «tolerance» and «patience» in the English language. In modern cognitive linguistics, the study of the concept is relevant, since its structure reflects features that are functionally relevant to the culture concerned. Any concept is realized in linguistic units. This article provides detailed information on the structure of these concepts in the English language, provides a semantic and ideological analysis of the word «tolerance» - the name of the concept «tolerance» and the word «patience» - the name of the concept «patience». The purpose of this work is to study the concepts of «tolerance» and «patience», reflected in the paremiology of the English language. The task of the work is to identify and describe the structure of the paremiological concepts; separation of the «tolerance» and «patience» concepts into the nuclear and peripheral zones of the field; identification of conceptual characteristics of concepts; carrying out an etymological analysis of representatives of these concepts, as well as the distribution of proverbs and sayings on various groups that represent the concepts of «tolerance» and «patience». The set goals and objectives determined the choice of the proverb and proverb of the English language as a research material. It is the proverbs and sayings that are the bearers of the culture and wisdom of the people that allow us to present the ideals and values of the ethnos.

Key words: concept; tolerance; proverb; field; core; periphery; cognitive linguistics; ethnos; nominee; representative; etymological analysis.

Постановка проблеми. Дослідження концепту в когнітивній лінгвістиці – актуальний напрям, оскільки відбувається розширення лінгвокультурних уявлень про певне розуміння будь-якої мови. «Саме в когнітивній лінгвістиці вчені вбачають новий етап вивчення складних зв'язків мови і мислення» [1, с. 35].

Аналіз останніх досліджень. Вивченням поняття «концепт» займалися А. А. Залевська [2], С. Г. Воркачов [3], М. В. Піменова [4] та ін. Існують різні погляди щодо розуміння цього терміна. Так, А. А. Залевська характеризує концепт як об'єктивно закладені в свідомості людини перцептивно-когнітивно-афективні знання динамічного характеру, що відрізняються від значень і понять. Дослідниця вказує, що «концепт – це надбання індивіда» [2, с. 36]. На думку С. Г. Воркачова, «концепт являє собою операційну одиницю думки», що має мовне вираження, позначене етнокультурною специфікою» [3, с. 65].

Згідно з М. В. Піменовою, «концепт – це уявлення про фрагмент світу, що має складну структуру, виражену різними групами ознак, які реалізуються різними мовними способами і засобами» [4, с. 88]. Науковець зазначає: «Те, що людина знає, вважає, уявляє про об'єкти зовнішнього і внутрішнього світу <...> і є те, що називається концептом. У структурі концепту відображаються ознаки, функціонально значущі для відповідної культури. Повний опис того чи іншого концепту, значимого для певної культури, можливий тільки через дослідження

найбільш повного набору засобів його вираження» [4, с. 88].

Мета пропонованої статті – доведення того, що концепт являє собою семантичну систему зумовлену лінгвокультурною специфікою, і у різний спосіб може характеризувати носіїв певної етнокультури [5]. Культурні концепти формуються в історії народу, закріплюються через досвід народу і зберігаються у мові [6].

Актуальність роботи полягає в тому, що обрані для дослідження концепти мають універсальний характер для міжкультурної комунікації. Стаття дозволяє описати риси менталітету досліджуваного етносу через конкретні приклади.

Об'єктом цього дослідження обрано специфіку мовного вираження концептів «tolerance» і «patience», а **предметом** – виявлення їх національно-культурної специфіки в англійській лінгвокультурі.

Мета статті полягає в описі особливостей вираження концептів «tolerance» і «patience» мовними засобами англійської мови. **Завдання** дослідження – вивчення особливостей вираження універсальних і національних рис у концептах «tolerance» і «patience» та їх репрезентацій пареміями англійської мови. Гіпотезою є те, що процес вербалізації концептів «tolerance» і «patience» культурно маркований і виявляється через об'єктивацію пареміями англійської мови. У **статті** використовується комплексна методика концептуального аналізу, що передбачає етимологічний і дефініційний аналіз слів «tolerance» і «patience», описовий та порівняльний аналіз, статистичний і класифікаційний метод.

Виклад основного матеріалу дослідження. Концепти «tolerance» і «patience» належать до національної концептосфери будь-якої мови. Вони являють собою смислову діаду, засновану на зв'язках часткової подібності та відмінності. Лінгвокультурна специфіка цих концептів **притаманна** англійській та українській мовній свідомості.

Терпіння означає 'здатність стійко переносити незручності, позбавлення чогось / когось, страждання', а толерантність увиразнює значення 'можливість визнання за іншими людьми права на іншу поведінку' [7].

Будь-який концепт реалізується в мовних одиницях, тому для їх вивчення необхідно провести етимологічний аналіз номінанта кожного з концептів.

Згідно етимологічним словником слово tolerance «толерантність» tolerance-a. F. tolérance (14th c. In Hatz.-Darm.), Ad. rare L. tolerantia, f. tolerare to tolerate: see-ance. But from 16th c. prob. directly referred to the L.) належить до XIV століття і бере початок від англійського іменника tolerance в значенні 'стійкість', «витривалість», який, в свою чергу, походить від латинського tolerantia, що фіксує лексему 'терпіння', 'терплячість', 'витривалість' [8].

В етимологічному словнику зазначено, що слово patience (ME. A. OF. Patience, pacience (12th c.), Ad. L. patientia, f. Patient-em suffering, patient: see -ence.) виникло у XII ст. від давньофранцузького patience і

латинського *patientia* в значенні 'страждання' [8].

Для виявлення понятійних характеристик концепту «толерантність» звернемося до словникових дефініцій цього концепту.

В Оксфордському словнику англійської мови [9] «tolerance» визначається так:

1. The action or practice of enduring or sustaining pain or hardship; the power or capacity of enduring; endurance.

2. The action of allowing; licence, permission granted by an authority.

3. The action or practice of tolerating; toleration; the disposition to be patient with or indulgent to the opinions or practices of others; freedom from bigotry or undue severity in judging the conduct of others; forbearance; catholicity of spirit.

У наведених словникових дефініціях виражені такі ознаки:

1) стан страждання, покірне сприйняття болю, страждання;

2) стан готовності приймати, припускати можливість вияву іншої поведінки та переконань;

3) стан терпимості до іншого світогляду, способу життя, поведінки і звичаїв.

Лексема «tolerance» висловлює значення готовності і здатності без протесту приймати іншу особистість, трактується також як терпимість і є синонімом «patience».

У тлумачному словнику англійської мови [10] слово *patience* «терпіння» визначається так:

1. The practice or quality of being patient. The suffering or enduring (of pain, trouble, or evil) with calmness and composure; the quality or capacity of so suffering or enduring.

2. The fact or capacity of enduring; patient endurance.

3. Sufferance; indulgence; leave, permission.

У наведених словникових дефініціях **виявляються такі** ознаки:

1) здатність терпіти (фізичний біль, **страждання**) протягом довгого часу;

2) здатність відчувати страждання;

3) покірне сприйняття складної ситуації.

В англомовних синонімічних словниках і тезаурусах концепт «tolerance» уточнюється наступним чином: *tolerance* – терпимість, *allowance* – допуск, *charity* – благодійність, *consideration* – використовується для найменування розгляду, *endurance* – витривалість, *forbearance* – терпіння, *impartiality* – неупередженість, *indulgence* – поблажливість, *leniency*, *lenity* – м'якість, милосердя, *long-suffering* – довготерпіння, *magnanimity* – великодушність, *margin* – рентабельність, *obligingness* – обов'язковість, *open mindedness* – відкритість, *patience* – терпіння, *patronage* – патронаж, *permissiveness* – **свавілля**, *sufferance* – потурання [11].

Ці синоніми уточнюють семантику англійського концепту «tolerance» у кількох значеннях:

1) витривалість, довготерпіння; 2) милосердя, великодушність;

3) стриманість; 4) потурання.

В англійських словниках простежується також дефініція «сприйняття ситуації». В англійській мові концепт «tolerance» асоціюється як з фізичними, так і з моральними стражданнями, чітко простежується семантичний ряд: толерантність – великодушність – милосердя – потурання.

В англомовних синонімічних словниках і тезаурусах концепт «patience» тлумачиться так: patience – терпіння, calm – спокій, calmness – спокій, charity – благодійність, composure – самовладання, endurance – витривалість, equanimity – холонокровність, forbearance – витримка, fortitude – стійкість, leniency – **потурання**, longanimity – довготерпіння, peace of mind – спокій, poise – врівноваженість, resignation – покора, смирення, restraint – стриманість, serenity – спокій [11].

Такі синоніми **увиразнюють** семантику англійського концепту «patience» у лексичному ряду:

1) спокій; 2) благодійність; 3) врівноваженість; 4) смиренність.

Отже, згідно зі словниковими статтями англомовних видань концепт «patience» асоціюється зі смиренням, пасивним сприйняттям складної ситуації, спокоєм, витримкою і довготерпінням.

Пареміологічний фонд будь-якої мови переконливо засвідчує глибину і самобутність конкретної етноспільноти [12]. Вивчення прислів'їв дозволяє зрозуміти національний колорит представників різних культур. Водночас пареміологічні дослідження необхідно доповнювати іншими методами і розглядати прислів'я не тільки в якості єдиного джерела інформації про специфіку національних культур [13].

У цій статті представлені результати дослідження розуміння толерантності й терпимості, закріплених в англійській культурі, на основі вивчення прислів'їв. Матеріалом аналізу стали паремії англійських фразеологічних словників [14–17].

Методом суцільної вибірки відібрано паремії, що вербалізують концепти «tolerance» і «patience», які, відповідно, були розподілені на групи та підгрупи. На основі статистичного методу сформоване ядро концепту, його приядерна зона і периферія.

Аналіз прислів'їв і приказок дозволив класифікувати їх на групи за значеннями 'толерантність' / 'терпимість', що були впорядковані за принципом тематичного поля. Отже, розглянемо групи, в яких вербалізується концепт «tolerance»:

Перша група: «The compassion, mercy, forgiveness»з – «Співчуття, милосердя, прощення».

«Charity begins at home» – «Милосердя починається вдома».

«Bear and forbear» – «Виявляти терпіння і витримку, володіти ангельським терпінням».

Друга група: «The limit of patience» – «Межа терпіння».

«The string of a man's sack of patience is generally tied with a slip knot» – «Мотузка на мішку терпіння зазвичай зав'язана ковзаючим вузлом (зашморгом)».

«Patience provoked turns to fury» – «Увірвався терпець; терпець переходить у лють».

Третя група: «The humanity» – «Гуманність».

«Have patience with a friend rather than lose him forever» – «Будь терплячий до іншого, інакше втрапиш його назавжди».

«He that will be served, must be patient» – «Маючи слуг, треба бути терплячим».

Тематичне поле кожного концепту є групою смислових утворень, об'єднаних загальними рисами. Водночас системною ознакою такого поля стає референціальна складова. Одиниці такого поля структуровані на основі об'єктивної тематичної близькості.

Значимість концептів «tolerance» і «patience» підтверджується величезним багатством паремій англійської мови, що відображають особливості сприйняття терпіння і толерантності носіями англійської мови.

Висновки. Підсумовуючи, зауважимо, що англійський національний характер виявляє свою самобутність у багатстві прислів'їв і приказок, збережених упродовж тривалого історичного часу. Проаналізувавши групи прислів'їв і приказок, що відображають концепти «tolerance» і «patience», треба вказати, що в англійській пареміології толерантність трактується як: 1) терпимість до чужої думки; 2) повага; 3) співчуття; 4) важлива цінність, яка веде до успіху; 5) милосердя. Терпіння ж розуміється як: 1) терпимість; 2) чеснота; 3) прощення; 4) розуміння; 5) гуманність.

Перспективи подальших розвідок. У науковому майбутньому вважаємо перспективним розширення дослідницького матеріалу та поглибленого вивчення концептів «tolerance» і «patience» на основі пареміологічного і, в цілому, фразеологічного фонду англійської мови.

Література

1. Командакова М. С. Реализация предметных признаков концепта IMAGINATION. *Вестник Томского государственного университета*. 2009. № 324. С. 33–36.
2. Залевская А. А. Психолингвистический подход к проблеме концепта. *Методологические проблемы когнитивной лингвистики*. Воронеж: Воронеж. гос. ун-т. 2001. С. 36–45.
3. Воркачёв С. Г. Лингвокультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языкознании. *Филологические науки*. 2001. № 1. С. 64–72.
4. Пименова М. В. Душа и дух: особенности концептуализации. *Серия «Концептуальные исследования»*. Кемерово: Графика, 2004. № 3. 386 с.
5. Маслова В. А. Введение в когнитивную лингвистику: учеб. пособие. 3-е изд., испр. Москва: Флинта: Наука, 2007. 296 с.
6. Суржанская Ю. В. Индивидуальные и культурные концепты: общее и различное. *Язык и культура*. 2011. № 3 (15). С. 87–93.
7. Долгова И. А. Концептуальное поле «терпение» в английской и русской лингвокультурах: автореф. дис. ... канд. филол. наук. Волгоград, 2006. 26 с.
8. Harper D. Online Etymology Dictionary. URL: <http://www.etymonline.com/index.php>.
9. The Oxford English Dictionary. Oxford University Press, 2008.

10. Collins Advanced Learner's English Dictionary. URL: <http://slovar-vocab.com>.

11. Soule. Dictionary of English synonyms. URL: <http://synonyms.memodata.com> (дата обращения: 18.11.2015).

12. Dundes A Life is Like a Chicken Coop Ladder. A Portrait of German Culture through Folklore. N.Y.: Columbia University Press, 1984.

13. Шкурко Ю. С. Представления о счастье в русских и американских пословицах: поиск точек соприкосновения с моделью Г. Хофстеде. *Язык и культура*. 2014. № 3 (27). С. 108–119.

14. Русско-английский словарь пословиц и поговорок. URL: <http://proverbsruen.aca-demic.ru/1165> (дата обращения: 18.11.2015).

15. English proverbs and saying with the transfer in the Russian. URL: <http://sayings.ru/world/english/english7.html> (дата обращения: 18.11.2015).

16. The Oxford Dictionary of English of Proverbs / ed. by E.P. Wilson. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 1987.

17. The Wordsworth Dictionary of Proverbs. G.L. Apperson. Wordsworth Editions Ltd., 1993. 594 p. (English proverbs and proverbial phrases).

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

Рижкова С.

– кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов
Донбаського державного педагогічного університету
УДК 811.111'25'367.52

ВИРАЖЕННЯ ЕМФАЗИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ. ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ПЕРЕКЛАДУ

У статті розглянуто вживання емпатичних конструкцій, які служать для емоційного забарвлення і вираження експресивності як в усному, так і в писемному мовленні. Автор також виділяє поняття «інверсія» як більш поширений граматичний засіб вираження емпози. Особливу увагу автор приділяє особливостям перекладу емпатичних засобів, використовуючи лексичні та синтаксичні засоби в залежності від контексту.

Ключові слова: емоційність, емпатичні конструкції, переклад, лексичні та синтаксичні засоби.

Рыжкова С.В.

– кандидат педагогических наук, доцент кафедры иностранных языков Донбасского государственного педагогического университета

ВИРАЖЕНИЕ ЭМФАЗЫ В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ. ОСОБЕННОСТИ ЕЕ ПЕРЕВОДА

В статье рассмотрены употребления эмпатических конструкций, которые служат для эмоциональной окраски и выражения экспрессивности как в устной, так и в письменной речи. Автор также выделяет понятие «инверсия» как более распространенный грамматический способ выражения эмпози. Особое внимание автор уделяет особенностям перевода эмпатических средств, используя лексические и синтаксические средства в зависимости от контекста.

Ключевые слова: эмоциональность, эмпатические конструкции, перевод, лексические и стилистические конструкции.

Ryzhkova S.

– Candidate of Science (Theory of Education), Associate Professor, Department of Foreign Languages, Donbas State Teachers' Training University

EMPHATIC EXPRESSIVENESS: WAYS OF ITS TRANSLATION

The article deals with the use of emphatic constructions, which serve for emotional coloring and expression of expressiveness both in oral and in written speech. The author also distinguishes the concept «inversion» as a more common grammatical way to show expressiveness. Peculiar attention is given to the peculiarities of translating the emphatic means, using lexical and syntactical means depending on the context

Key words: expressiveness, emphatic constructions, translation, lexical and grammatical constructions.

Постановка проблеми. Починаючи з давнини і закінчуючи нашими днями, переклад як феномен постійно займав мислителів і поетів, перекладачів і письменників. Головна мета перекладу – досягнення адекватності. Адекватний, або як його ще називають,